

КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

УДК 930(477):7.04:32]:130.2

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-19-10>

Левченко І.К.

<https://orcid.org/0000-0002-4295-553X>

ПОЛІТИЧНА ІКОНОГРАФІЯ VS ПОТЕСТАРНА ІМАГОЛОГІЯ: ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, МЕТОДОЛОГІЧНІ РАМКИ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІ ЦЕНТРИ

Метою статті є дослідження евристичного потенціалу, методологічних рамок та дослідницького спрямування двох (суб)дисциплін – політичної іконографії та потестарної імагології.

Наукова новизна полягає в розкритті недостатньо вивчених історичною наукою аспектів розвитку політичної іконографії та постестарної імагології, зокрема на прикладі української історіографії на сучасному етапі (1991–2022).

Методологія дослідження передбачає дотримання принципів науковості, розвитку, системності, історизму та історіографічної традиції. Методами дослідження є загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення та дедукції, а також історичні методи, зокрема історико-генетичний, історико-системний та метод джерелознавчої критики.

Джерельну базу дослідження складають тексти Мартіна Варнке, Абі Варбурга, Алоїза Рігля, Міхаїла Бойцова, у яких частково чи повно обґрунтовано термінологічний апарат історії мистецтв, візуальної історії, політичної іконографії та потестарної імагології.

З'ясовано, що дослідження в рамках політичної іконографії в Україні майже відсутні, проте активного розвитку набули дослідження із застосуванням методів імагології, потестарної імагології, історичної імагології. Потестарна імагологія, запропонована М. Бойцовим, продовжує дослідження з філології, компаративної лінгвістики та політичної історії. Проблематика потестарної імагології охоплює перш за все проблеми іншування (алієнації), механізмів створення та функціонування стереотипів, образів влади, впливів образів на суспільство. Політична іконографія, запропонована М. Варнке на поч. 1990-х рр., є логічним продовженням варбургової іконографії, історії мистецтв та візуальних студій. Визначаючи головним політичним центром не наративні, а візуальні джерела, дослідники політичної іконографії аналізують комунікативний простір, у якому образ (нім. bild) є самостійним актором, що реалізовує власні політики. Завдяки образам відбувається семіологізація простору та перетворення його на політичний простір.

Ключові слова: політична іконографія, потестарна імагологія, візуальні студії, Абі Варбург, Мартін Варнке, Міхаїл Бойцов, зображення, образ.

Проблема термінології для української гуманітаристики нині є вкрай актуальною. По-перше, у неї вмонтовано колоніальний радянський та російський дослідницький апарат, якого вітчизняні дослідники прагнуть позбутися. По-друге, після 1991 р. з'явився пласт термінів, що українці запозичили у західних вчених, адаптуючи чи бездумно калькуючи ці терміни. По-третє, виникають нові терміни, які, зазвичай, не лише не інтегровані в

світове дослідницьке поле, але й неналежно обґрунтовані. В умовах тренду, спрямованого на міждисциплінарність, складається хибне враження про те, що дисциплінарні рамки зникли. У такому разі субдисциплінарні напрямки та дисципліни опиняються в статусі невизначеності дослідницького поля, об'єкту, предмету дослідження та методології. На наше переконання, визначення потенційного спектру використання конкретних методів (суб)дисципліни дозволить інтенсифікувати дослідження та окреслити їх роль у виробництві знань.

Метою нашої розвідки є дослідження дисциплінарних меж та дискурсивного потенціалу «політичної іконології» та «потестарної імагології».

Відправними точками для аналізу стануть дві статті, у яких ці поняття були вперше концептуалізовані. Політичну іконографію описав німецький дослідник Мартін Варнке (1937–2019) в статті «Політична іконографія» 1992 р. Потестарну імагологію як субдисципліну запропонував та обґрунтував російський медієвіст Міхаїл Бойцов (народ. 1961) у вступному тексті до збірника статей під назвою «Влада і образ. Нариси потестарної імагології» у 2010 р.

Якщо політична іконологія майже невідома в Україні, то потестарна імагологія набула доволі широкого застосування. Проте перед тим, як перейти до аналізу функціонування цих термінів в українській історіографії, окреслимо те, про що йшлося під «політичною іконографією» у М. Варнке [1] та «потестарною імагологією» у М. Бойцова [2].

Політична іконографія. Мартін Варнке під час обґрунтування політичної іконографії виходить з особливостей комунікації людини зі світом. Краще та ефективніше, стверджує М. Варнке, людина сприймає зором, аніж вухами чи тактильно [1, р. 23]. Це у свою чергу спричиняє зміщення центру досліджень з письмових документів, книжок, газет, указів, державних доктрин та памфлетів на театр, виставкові процесії, церемоніал, паради, будівлі, малюнки, живопис, балет тощо. Усе це і є об'єктами політичної іконографії [1, р. 24].

Варнке наводить декілька прикладів, що є продуктивними для досліджень. Ось один із них: він аналізує гравюру 1742 р. невідомого автора. На ній відбувається субституція образу, так як референт замінює денотат. Коли імператриця Марія Терезія вступила на посаду, то побачила, що не має достатньої підтримки не лише серед народу, але й міністрів. Вторгнення баварського курфюрста у Верхню Австрію та невдачі у війні за Австрійський спадок лише погіршили й до того хитке становище Марії Терезії. Годі фельдмаршал Хевенхюллер зачитав лист королеви та показав портрет Марії Терезії і її сина війську. Військо, побачивши портрет королеви схилилося, зрозумівши, наскільки вона потребує їхньої підтримки саме в цей момент [1, р. 26].

Послідовник М. Варнке Пабло Шнайдер окреслює політичну іконографію як метод, що ставить фундаментальне питання про форми та обставини, завдяки

яким образи швидко поширюються та чинять вплив на індивідів та (або) соціальні групи [3, р. 64]. У цій постановці завдань політичної іконографії, безумовно, відчувається вплив концепції «*Kunstwollen*» Алоїза Рігля. Сам Рігль у своїх працях не давав чіткого визначення цій концепції та використовував її в різних контекстах. Проте саме ці контексти дозволяють визначити «*Kunstwollen*» як воління, «волю до форми» (will to form), волю мистецтва (will of art), художню волю (artistic volition) [4, р. 43]. А. Рігль наполягає на тому, що дослідникові слід відкинути естетичні категорії власного часу та зосередитися на «художньому волінні» досліджуваного періоду. Це дасть змогу дослідити, якими твори мистецтва є, чому вони такими є і чому вони не могли б бути інакшими [4, р. 63].

П. Шнайдер аналізує різні гравюри, що зображують одну подію – страту 1649 р. короля Карла I Стюарта. Дослідник зазначає, що протягом ранньомодерного періоду, і за певних умов приблизно до 1900 р., не було сумнівів, що зображення¹ були повною мірою дійсними заміниками цих людей або події [3, р. 67]. Безумовно, передовсім ідеться про євхаристійно-орієнтоване суспільство, для якого Христос присутній в об'єктах не як знак [3, р. 67].

Мистецтво, зазначає П. Шнайдер, невіддільне від соціального контексту та, починаючи від найперших скульптур, є простором символічної комунікації. Суспільне (соціальне) значення мистецтва відтоді тільки зростало [3, р. 63]. Політична іконографія є методом дослідження та бере свій початок з іконографії Абі Варбурга (1866–1929). Саме Абі Варбург розпочав працювати з політичною іконографією та заклав початки візуальних студій (Bildwissenschaft) [3, р. 63]. Етапи аналізу джерел, означені П. Шнайдером, так само мало чим відрізняються від іконографічного аналізу та акцентують на тематичному спрямуванні дослідників. До цих етапів належать 1) критична ідентифікація; 2) опис; 3) інтерпретація форм, у яких візуальні образи впливають на глядача [3, с. 64–65].

Образ у Шнайдера, як і в Абі Варбурга, є з одного боку результатом дії, а з іншого – актором дії. У статті «Мистецтво портрета та форенційське суспільство» Абі Варбург зазначає, що дієвою силою портретного мистецтва Флоренції є результат інтимної взаємодії і навіть співтворчості портретованого (донатора) та художника [6, с. 55]. У післямові до «Італійського мистецтва та світової астрології в палаццо Скіфанойя у Феррарі» (1912–1922) Абі Варбург указує на мету свого дослідження. Вона полягає в розширенні меж історії мистецтв (Kunstwissenschaft) як у предметному, так і просторовому просторі [6, с. 217]. Аналіз фресок Скіфанойя є внеском у «ще не написану історію

¹ Тут і далі ми послуговуємося розрізненням *зображення* та *образу*, запропонованого В. Дж. Т. Мітчеллом (народ. 1942): зображення – матеріальний об'єкт, предмет, який можна спалити чи зламати; образ – те, що виникає в зображенні та переживає його в руйнуванні – у пам'яті, наративі, копії, слідах на інших носіях [36, с. 10].

психології людського вираження»». Абі Варбург робить висновок, що іконологічний аналіз дозволяє розглянути Античність, Середньовіччя та Новий час як взаємопов'язані епохи, а твори вільних та прикладних мистецтв – як рівноправні документи [6, с. 218]. Метью Ремплі зауважує, що за методом Абі Варбурга стоїть щось більше, аніж аналіз закономірностей між культурними феноменами у візуальних та наративних джерелах чи реконструкції минулого на основі візуальних джерел [7, р. 42]. Накопичення філологічних та історичних відомостей слугують лише матеріалом для вивчення філософії та психології культури [7, р. 44; 8].

У 1990-х рр. у Гамбурзі відроджують *The Warburg Haus*. У цьому будинку розміщувалася бібліотека Абі Варбурга, перевезена після встановлення нацистської влади (1933 р.) до Великої Британії. Завдяки Мартіну Варнке у гамбурзькій будівлі Варбурга виникає центр політичної іконографії, який стає інтегрованою частиною центру міждисциплінарних досліджень. Уве Фелкнер, Мартін Варнке та Хендрік Зіглер створили двотомний посібник з «Політичної іконографії» [9] та зібрали понад 200 тис. зображень (*Bildkarten*) для досліджень (не враховуючи 1,3 млн зображень Witt-Library.). Серед цих зображень, як і в «Атласі Мнемозини» Абі Варбурга, фоторепродукції, копії, оригінальні газетні вирізки, листівки тощо. Два роки поспіль (2021 та 2022) фокус-темою *The Warburg Haus* були «Зображення як агенти політичного» [30].

Отож іконографія не лише вивчає динаміку образу, а й взаємодію чинників, що призводять до його появи. Політична іконографія є відгалуженням та логічним продовженням іконографічного методу, започаткованого Абі Варбургом. Предметом дослідження в політичній іконографії є не мистецька якість образів, а семантика та політики образу. Образи створюють семіотичний комунікаційний простір, адже формують образи (*Bild*), а не візуальний звіт. Цей семіотичний простір є політичним, а образи в ньому реалізують свої політики.

Потестарна імагологія. Потестарну імагологію російський дослідник, професор факультету гуманітарних наук Національного дослідницького університету «Вища школа економіки» Міхаїл Бойцов започатковує з конкретною метою. На думку М. Бойцова, проблемою історіографічного процесу є те, що поряд зі зростанням кількості досліджень, присвячених образам влади, у геометричній прогресії відсутня дисципліна, що могла б об'єднати їх. «Імагологія» виникає на початку 1920-х рр. у працях соціологів та пізніше, у 1950-х рр., стає популярною у філології [2, с. 5]. Зрештою, імагологія прийшла в історію через підходи історичної антропології. Імагологія перейшла від загальних тем, до конкретних, досліджуючи конкретний образ через загальну методологічну проблему «образу Іншого» [2, с. 6]. Оскільки «потестарність» пов'язана в першу чергу з відносинами влади в додержавних суспільствах, «потестарна імагологія» Бойова не є сумою значень термінів, узятих окремо.

Ця дисципліна «вивчає образи влади» [2, с. 7] та бере початок з досліджень Арона Гуревича, Марка Блока, Ернста Канторовича, Персі Ернст Шрамма. У російській історіографії до не-російських дослідників потестарної імагології зараховують будь-кого, хто займався образами влади [2; 10; 11].

Під «образами» (*image*) Бойцов розуміє об'єктивовані візуальні та будь-які інші враження, пов'язані з враженням, які не враховує семіотика [2, с. 15]. *Image* ширше за *bild*, адже виходить за межі символу і знаку [2, с. 15].

Зауважимо також, що в західноєвропейській історіографії термін «потестарна імагологія», за невеликим винятком [34; 35], використовують переважно вихідці з держав пострадянського простору, пропонуючи його як новий прогресивний (між)дисциплінарний напрям. Наприклад, Олексій Руденко у своїх дослідженнях обстоює саме потестарну імагологію (*potestary imagology*), яка, за його словами, хоч і не є загальноприйнятою в англійській літературі, проте дозволяє вичерпно розглянути репрезентації образу короля в ранньомодерний час [32, р. 8; 33, р. 57].

(Потестарна) Імагологія в Україні. Як ми вже зазначали, потестарна імагологія в Україні залишається доволі популярним напрямом досліджень [13; 14; 15]. Це пов'язане в першу чергу з відсутністю перекладів базових для європейської історії мистецтв текстів, зокрема немає жодного перекладу на українську мову праць Абі Варбурга (1866–1929), Ервіна Панофського (1892–1968), Алоїза Рігля (1858–1905), Макса Дворжака (1874–1921) тощо. Це також свідчить про неінтегрованість української історії мистецтв у західноєвропейський простір. Тривалий час російська мова залишалася панівною, а дослідницькі інституції Російської Федерації – орієнтирами для українських дослідників.

Як наслідок, навіть ті з дослідників, хто заявляє про амбітну мету «позбутися (пост)радянського спадку (як на рівні дискурсу, так і на рівні окремих понять і категорій)» продовжує існувати в цих самих (пост)радянських дискурсах [15, с. 289]. Максим Яковлев визначає «потестарну імагологію» як окрему дисципліну, що досліджує символи та образи влади [15, с. 290–291]. Предметом потестарної імагології, на думку М. Яковлева, є «імідж» влади, і втілення, трансляція її за допомогою різних символічних засобів [15, с. 291].

Значна частина вітчизняних істориків використовують термін «імагологія» [16; 17; 18; 19] або «історична імагологія» [20; 21; 22; 23] замість «потестарної імагології». Можливо, це відбулося саме через недостатню обґрунтованість терміну «потестарна» самим Міхаїлом Бойцовим.

У статті Андрія Заводовського окреслено мету, предмет та завдання історичної імагології. Метою імагології, згідно з А. Заводовським, є дослідження як імаготипу «чужого» / «іншого», так і суб'єктів рецепції, що через аналіз відображають власну систему цінностей [20, с. 82]. Предметом імагологічних досліджень є імаготипи культур, конфесій, країн, етносів, націй, що формуються у літературі чи свідомості певної спільноти [20, с. 82].

Суб'єктами² ж є «література, періодика, мемуаристика, епістолярій, трейвелогі³, а також мистецтво, фольклор, науковий доробок тієї чи іншої історичної доби тощо» [20, с. 82].

Сергій Посохов розглядає потестарну імагологію та історичну імагологію як відгалуження імагології. Предметом досліджень останньої є упередження, викривлення, формування уявлень про етноси та проблеми «свого» – «іншого» – «чужого» назагал [16, с. 117–118, 121]. Дослідник окреслює низку етичних проблем, серед яких: 1) неможливість в умовах посилення глобалізаційних процесів визначити об'єкт і предмет дисципліни, адже вони стосуються модерних понять «нації» чи «етносу» [16, с. 121–123]; 2) проблеми культурного спадку, які спричиняють різне ставлення до одних і тих самих образів та можуть призводити зрештою до національної ворожнечі [16, с. 123–124]; 3) проблема кордонів, адже образи транскордонні та можуть не відповідати поточним політичним обставинам та демаркаційним лініям на карті [16, с. 124–125].

У 2018 р. колектив авторів з Інституту історії України НАН України випустив перший том двотомного праці «Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями». У статті «Візуальні студії» Ольга Ковалевська розглядає потестарну імагологію як субдисципліну візуальних студій у тих випадках, коли для дослідження залучені візуальні джерела [24, с. 121]. Дослідження образів без залучення візуальних джерел можна класифікувати як літературознавчо-імагологічне, історично-імагологічне, як суто візуальна студія та історико-імагологічне [24, с. 122–123].

Поодинокі дослідження з політичної іконографії проводять переважно історики мистецтв при кафедрі історії мистецтв історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка [25; 26; 27; 27; 19; 29; 37]. Коротко окреслимо питання, які вони ставлять перед собою. Петро Котлярів, досліджуючи постать Філіпа Меланхтона, зазначає, що «вивчення засобів комунікації керівників Реформації і суспільства в конкретно-історичному контексті дасть можливість зрозуміти роль ілюстрованих медіа в пропаганді нових доктрин та особливості формування суспільної думки» [27, с. 33]. Гравюри, на його думку, більшою мірою, ніж наративні джерела здатні сформувані уявлення про союзників і противників, світосприйняття та естетичні запити суспільства [27, с. 34]. Стефанія Демчук, аналізуючи чорну легенду на прикладі гравюр Франса Гогенберга (1553–1590), переглядає роль візуальних джерел, яка склалася в історіографії [19]. Дослідження П. Котлярова та С. Демчук об'єднує те, що обидва дослідники розглядають візуальні джерела не як ілюстрацію та віддзеркалення минулого, а як продукт різноманітних, подеколи антагоністичних, сил.

² Можливо, автор не розрізняє суб'єкта та об'єкта.

³ Мабуть, під «трейвелогами» ідеться про «травелогі».

Власне, саме С. Демчук першою з вітчизняних дослідниць зауважила на тому, що потестарна імагологія та політична іконографія можуть мати різні теоретичні основи [31, р. 2]. Про це йдеться в її огляді конференції «Іконології. Глобальна єдність та (або) локальне різноманіття в історії мистецтв», що відбулася у Кракові (Польща) 23–25 травня 2019 р. С. Демчук розпочинає з аналізу доповідей Елізабет Сірс та Роберта Павліка, які деміфологізували іконологію як метод, що бере початок із Абі Варбурга та Ервіна Панофського. Роберт Павлік, зокрема, назвав підхід Ернста Канторовича саме політичною іконографією [31, р. 2].

Висновки. Таким чином, дослідження в рамках політичної іконографії в Україні майже відсутні, проте активного розвитку набули дослідження із застосуванням методів імагології, потестарної імагології, історичної імагології. Це свідчить про те, що українська історіографія термінологічно залишається у пострадянському просторі.

Потестарна імагологія є продовженням досліджень з філології, компаративної лінгвістики та пізніше політичної історії. Як самостійний напрям в історичних дослідженнях її виокремив російський медієвіст М. Бойцов у 2010 р. Це парасольковий термін, складений із двох окремих: «потестарний» – дослідження владних відносин у додержавних суспільствах; «імагологія» – знання про національні образи, стереотипи, вплив образів на суспільство. Під образом (відповідник англ. *image*) ідеться про візуальні чи будь-які інші «враження». У зв'язку з невмотивованим використанням терміну для дослідження владних відносин у державних суспільствах дослідження почали розглядати то як просто «імагологічні», то як дослідження з «історичної імагології». Проблематика потестарної імагології охоплює перш за все проблеми іншування (алієнації), механізмів створення та функціонування стереотипів, образів влади, впливів образів на суспільство.

Політична іконографія є логічним продовженням варбургової іконографії, історії мистецтв (*Bildwissenschaft*) та візуальних студій. Мартін Варнке виокремив політичну іконографію як окремий напрям досліджень на початку 1990-х рр. Цей напрям має скоріше тематичне спрямування у межах іконографії, аніж є окремою (суб)дисципліною. Одночасно розпочав роботу центр політичної іконографії при *The Warburg Haus* у Гамбурзі. Визнаючи головним політичним центром не наративні, а візуальні джерела, дослідники політичної іконографії аналізують комунікативний простір, у якому образ (відповідник нім. *bild*) є самостійним актором, що реалізовує власні політики. Завдяки образам відбувається семіологізація простору та перетворення його на політичний.

Політична іконографія зосереджена на образах як симптомах суспільного життя. Оцінити її потенціал українські дослідники зможуть лише тоді, коли усвідомлять, що вивчення будь-якого аспекту минулого неможливе без

належного аналізу візуальних джерел у тій мірі, у якій неможлива історія поза писемними джерелами.

«Потестарна імагологія» має бути витіснена на користь «політичної іконографії» як парасолькового терміну, циркулювання якого обмежується російськомовним простором. Політична іконографія натомість має свою історіографічну традицію, конкретні методи досліджень та джерельну базу.

Список використаних джерел та літератури

1. Warnke M. Politische Ikonographie. *Die Lesbarkeit der Kunst: Zur Geistes-Gegenwart der Ikonologie*. Ed. Andreas Beyer. Berlin, 1992. S. 23–28.
2. Бойцов М. Что такое потестарная имагология? Власть и образ. Очерки потестарной имагологии, ред. М. А. Бойцов, Ф. Б. Успенский. Санкт-Петербург: Алетей, 2010. С. 5–38.
3. Shneider P. Political Iconography and the Pactice Act. The Execution of Charles I in 1649. Pictorial. *Cultures and Political Iconographies. Approaches, Perspectives, Case Studies from Europe and America*. Ed. Hebel Udi J., Wagner Cristoph. Berlin, New York, 2011. P. 63–83.
4. Murár T. Kunstwollen: The Transfer and Precarious Survival of an Artistic-Theoretical Concept in Czech Art History of the 20th Century. *Slovo a smysl—Word & Sense*. 2015. Vol. 12(24). P. 42–49.
5. Riegl A. The Group Portraiture of Holland. Transl. by E.M. Kain, D. Britt. Texts and Documents, 2000. 424 p.
6. Варбург Аби. Великое переселение образов. Санкт-Петербург: Издательский дом «Азбука-классика», 2008. 384 с.
7. Rampley M. From symbol to allegory: Aby Warburg's theory of art. *The Art Bulletin*. 1997. Vol. 79(1). P. 41–55.
8. Warburg A., Rampley M. The Absorption of the expressive values of the past. *Art in Translation*. 2009. Vol. 1(2). P. 273–283.
9. Fleckner U., Warnke M., Ziegler H. (eds.). Politische Ikonographie. Ein Handbuch. In 2 Bänden. Bd.1 : Abdankung bis Huldigung. Bd. 2 : Imperator bis Zwerg. Beck C. H., 2014.
10. Вережкина И. Потестарная имагология: историографический обзор. *European Scientific Conference : сборник статей XII Международной научно-практической конференции В 2 ч. Ч. 1*. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2018. С. 151–154.
11. Орехов В. В. Предыстория отечественной имагологии: традиция как целеуказание. *Имагология икомпаративистика*. 2020. Вып. (14). С. 143–167.
12. Чепіженко В.В. Річард II Плантагенет: політичні практики та концепція правління. Дисертація канд. іст. наук, Одеський національний університет імені І.І. Мечника, 2020. 296 с.
13. Гуменний В.Л. Римська імперія і Парфія: політичні та військові контакти (кінець I ст. до н.е. – початок III ст. н.е.). Дисертація канд. іст. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 295 с.
14. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М. Естетика візантійського придворного церемоніалу через призму концепції потестарної імагології. *Уманська старовина*. 2017. Вип 3. С. 35–42.
15. Яковлев М.В. Складові термінологічного інструментарію дослідження концептосфери політичної науки. *Держава і право*. 2021. Вип. 89. С. 288–297.
16. Посохов С.І. Этические проблемы исторической имагологии. Журба, О. et. al (ред.), *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Професійна етика історика у міждисциплінарному просторі*. Дніпропетровськ: ЛПРА, 2014. С. 115–131.

17. Котова С.В. Образ чужого і образ ворога: імагологія в сучасних міждисциплінарних гуманітарних дослідженнях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2015. Вип. 4(127). С. 20–24.
18. Адамська І.Г. «П'яне дерево»: ілюстрації української радянської медичної періодики як засіб боротьби з алкоголізмом у 1920-х роках. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*. 2017. Вип. 2(4). С. 5–22.
19. Demchuk S.A. The Spanish Fury in Frans Hogenberg's Engravings (1535 – 1590): «Wandering» Images of the Eighty Years' War. *Vox medii aevi*. 2018. Vol. 2(3). P. 167–194.
20. Заводовський А. Історична імагологія: нові обрії для досліджень процесів українського націєтворення кінця XVIII–початку XX ст. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Історичні науки*. 2017. Вип. (10). С. 81–90.
21. Пижик А.М. Втілення в радянському художньому кіно образів «ворога» та «героя» періоду Української революції 1917-1921 рр. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2018. Вип. 21(6). С. 28–38.
22. Посохов С.І. Проблеми теорії та практики історичної імагології: український вимір. *Ideology And Politics Journal*. 2020. С. 7–29.
23. Кумінова К.А. Образ Токсаріса у творах Лукіана Самосатського. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. Вип. (36). С. 77–86.
24. Ковалевська О.О. Візуальні студії. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями. Київ: Генеза, 2018. С. 119–184.
25. Котляров П. Портрети Меланхтона: співвідношення візуального образу і наративних характеристик. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2015. Вип. 2(125), 26–31.
26. Котляров П.М. Гуманістичний образ Філіпа Меланхтона за візуальними джерелами XVI ст. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*. 2016. Вип. 2. С. 58–69
27. Котляров П.М. Летючі листки як ключове медіа доби Реформації: тексти і образи. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*. 2018. Вип. 1(5). С. 33–42.
28. Ващук Л.В. Ренесансний правитель: образ Франциска I Валуа за його ордонансами та свідченнями сучасників. Дисертація канд. іст. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. 213 с.
29. Levchenko I.K. The Engraving Of John Droeshout 'King James I Of England And VI Of Scotland With Truth And Time, Memory And History' (1651): An Interpretation. *Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва*. 2020. Vol. 2(10). P. 52–71.
30. Research Centre for Political Iconography – Warburg-Haus. URL: <http://www.warburg-haus.de/en/forschungsprojekte/forschungsstelle-politische-ikonographie/>
31. Demchuk S.A. Putting iconology in the plural. *Journal of Art Historiography*. 2019. Vol. (21). P. 1–9.
32. Rudenko O. The Classical Reception, Royal Image and Strengthening the King's Power in Early Modern Poland (1520–1572). MA thesis, Jagiellonian University in Kraków, University of Glasgow, University of Tartu, 2020. 112 p.
33. Rudenko O. Creating the Image of the King: The Early Modern Woodcut of Sigismund Augustus from 'Confessio Fidei' by Stanislaus Hosius. *Text and Image: Essential Problems in Art History*. 2020. Vol. 1(9). P. 59–61.
34. Le Juez B. Cosmopolitan Theory: Examining the (Dis-) location of Imagology. *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*. 2021. Вип. 7(2), 6–27.
35. Košničar S.M. Aspekti Drugosti U Ranom Putopisnom Diskursu Miloša Crnjanskog O Banatskim Švabama U Svetlu Potestarne Imagologije (Aspects of otherness in the early travel discourse of Milos Crnyanskiy about the Swabians of Banat in the light of potetary imagology). *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. 2015. Вип. 40(1), 129–149.

36. Митчелл У. Дж. Т. Иконология. Образ. Текст. Идеология. Москва: Кабинетный ученый. 2017. 240 с.
37. Левченко І., Кухарук У. Символіка Ордену Підв'язки як засіб репрезентації влади Джеймса VI & I Стюарта (за зображальними джерелами з National Portrait Gallery). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2019. Вип. 140(1), 30–33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.140.8>.

References

1. Warnke, M. (1992). Politische Ikonographie. *Die Lesbarkeit der Kunst: Zur Geistes-Gegenwart der Ikonologie*. Ed. Andreas Beyer. Berlin, 23-28. [In German].
2. Boitsov, M. (2010). Chto takoe potestarnaia ymaholohiya? [What is Potestary Imagology?] *Vlast i obraz. Ocherki potestarnoy imahologii*, red. M. A. Boitsov, F. B. Uspenskiy. Sankt-Peterburh: Aleteiia, 5–38. [In Russian].
3. Shneider, R. (2011). Political Iconography and the Pactice Act. The Execution of Charles I in 1649. *Pictorial; Cultures and Political Iconographies. Approaches, Perspectives, Case Studies from Europe and America*. Ed. Hebel Udi J., Wagner Cristoph. Berlin, New York, 63–83. [In English].
4. Murár, T. (2015). Kunstwollen: The Transfer and Precarious Survival of an Artistic-Theoretical Concept in Czech Art History of the 20th Century. *Slovo a smysl, Word & Sense*, 12 (24), 42–49. [In English].
5. Riegl, A. (2000). *The Group Portraiture of Holland*. Transl. by E. M. Kain, D. Britt. Texts and Documents. [In English].
6. Warburg, Aby. (2008). *Velikoe pereselenie obrazov* [The Great Migration of Images]. Sankt-Peterburg: Izdatelskiy dom «Azbuka-klassika». [In Russian].
7. Rampley, M. (1997) From symbol to allegory: Aby Warburgs theory of art. *The Art Bulletin*, 79(1), 41–55. [In English].
8. Warburg, A., Rampley, M. (2009). The Absorption of the expressive values of the past. *Art in Translation*, 1(2), 273–283. [In English].
9. Fleckner, U., Warnke, M., Ziegler, H. (eds.). (2014). *Politische Ikonographie. Ein Handbuch*. In 2 Bänden. Bd.1: Abdankung bis Huldigung. Bd. 2: Imperator bis Zwerg. Beck C. H. [In German].
10. Verevkina, I. (2018). Potestarnaya imagologiya: istoriograficheskiy obzor [Potestary Imagology: Historiographical Review]. *European Scientific Conference: sbornik statey XII Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii V 2 ch. Ch. 1*. Penza: MTsNS “Nauka i Prosveschenie”, 151–154. [In Russian].
11. Orehov, V. (2020). Predystorija otechestvennoj imagologii: tradicija kak celeukazanie [Prehistory of native imagology: tradition as target designation]. *Imagologija ikomparativistika*, (14), 143-167. [In Russian].
12. Chepizhenko, V. (2020). *Richard II Plantahenet: politychni praktyky ta kontseptsiiia pravlinnia* [Richard II Plantagenet: Political Practices and the Concept of Government]. Dysertatsiia kand. ist. nauk, Odeskiy natsionalnyi universytet imeni I.I. Mechnyka. [In Ukrainian].
13. Humennyi, V. (2018). *Rymska imperiia i Parfiia: politychni ta viiskovi kontakty (kinets I st. do n.e. – pochatok III st. n.e.)* [The Roman Empire and Parthia: political and military contacts (end of the 1st century BC - beginning of the 3rd century AD)]. Dysertatsiia kand. ist. nauk, Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. [In Ukrainian].
14. Hordiienko, V., Hordiienko, H. (2017). Estetyka vizantiiskoho prydvornoho tseremonialu cherez pryzmu kontseptsii potestarnoi imaholohii [Aesthetics of the Byzantine court ceremonial through the prism of the concept of potesterial imagology]. *Umanska starovyna*, 3, 35–42. [In Ukrainian].

15. Yakovliev, M. (2021). Skladovi terminolohichnoho instrumentariiu doslidzhennia kontseptosfery politychnoi nauky [Components of the terminological toolkit of research in the conceptual sphere of political science]. *Derzhava i pravo*, 89, 288–297. [In Ukrainian].
16. Posokhov, S. (2014). Eticheskie problemy istoricheskoi imagologii [Ethical problems of historical imagology]. Zhurba, O. et. al (red.), *Istoriografichni ta dzhereloznavchi problemy istorii Ukrainy. Profesiina etyka istoryka u mizhdystsyplinarnomu prostori*, Dnipropetrovsk: LIRA, 115–131. [In Russian].
17. Adamska, I. (2017). “Piane derevo”: iliustratsii ukrainskoi radianskoi medychnoi periodyky yak zasib borotby z alkoholizmom u 1920-kh rokakh [“Drunken tree”: illustrations of Ukrainian Soviet medical periodicals as a means of combating alcoholism in the 1920s]. *Tekst i obraz: aktualni problemy istorii mystetstva*, 2(4), 5–22. [In Ukrainian].
18. Demchuk, S.A. (2018). The Spanish Fury in Frans Hogenbergs Engravings (1535–1590): “Wandering” Images of the Eighty Years War. *Vox medii aevi*, 2(3), 167–194. [In English].
19. Zavodovskyi, A. (2017). Istorychna imaholohiia: novi obrii dlia doslidzhen protsesiv ukrainskoho natsiivtvorennia kintsia XVIII–pochatku XX st. [Historical imagology: new horizons for researching the processes of Ukrainian nation-building in the late 18th–early 20th centuries]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Istorychni nauky*, (10), 81–90. [In Ukrainian].
20. Pyzhyk, A. (2018). Vtilennia v radianskomu khudozhnomu kino obraziv “voroha” ta “heroia” periodu Ukrainskoi revoliutsii 1917-1921 rr. [The embodiment of the images of the “enemy” and “hero” of the period of the Ukrainian Revolution of 1917-1921 in Soviet art cinema]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 21(6), 28–38. [In Ukrainian].
21. Posokhov, S. (2020). Problemy teorii ta praktyky istorychnoi imaholohii: ukrainskyi vymir [Problems of the theory and practice of historical imagology: the Ukrainian dimension]. *Ideology And Politics Journal*, 7–29. [In Ukrainian].
22. Kuminova, K. (2022). Obraz Toksarisa u tvorakh Lukiana Samosatskoho [The image of Toxaris in the works of Lucian of Samosatsky]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: istorychni nauky*, (36), 77–86. [In Ukrainian].
23. Kovalevska, O. (2018). Vizualni studii [Visual Studies]. *Narysy z sotsiokulturnoi istorii ukrainskoho istoriiepysannia: subdystsyplinarni napriamy*. Kyiv: Heneza, 119–184. [In Ukrainian].
24. Kotliarov, P. (2015). Portrety Melankhtona: spivvidnoshennia vizualnoho obrazu i naratyvnykh kharakterystyk [Portraits of Melanchthon: the relationship between visual image and narrative characteristics]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seria “Istoriia”*, 2(125), 26–31. [In Ukrainian].
25. Kotliarov, P. (2016). Humanistychnyi obraz Filipa Melankhtona za vizualnymi dzherelamy XVI st. [The humanist image of Philip Melanchthon based on visual sources of the 16th century]. *Tekst i obraz: aktualni problemy istorii mystetstva*, 2, 58–69. [In Ukrainian].
26. Kotliarov, P. (2018). Letiuchi lystky yak kliuchove media doby Reformatsii: teksty i obrazy [Flying leaves as a key medium of the Reformation: texts and images]. *Tekst i obraz: aktualni problemy istorii mystetstva*, 1(5), 33–42. [In Ukrainian].
27. Vashchuk, L. (2016). *Renesansnyi pravytel: obraz Frantsyska I Valua za yoho ordonansamy ta svidchenniamy suchasnykiv* [Renaissance ruler: the image of Francis I of Valois according to his ordinances and the testimony of contemporaries]. Dysertatsiia kand. ist. nauk, Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [In Ukrainian].
28. Levchenko, I. (2020). The Engraving Of John Droeshout ‘King James I Of England And VI Of Scotland With Truth And Time, Memory And History (1651): An Interpretation. *Tekst i obraz: aktualni problemy istorii mystetstva*, 2(10), 52–71. [In English].
29. Kotova, S. (2015). Obraz chuzhoho i obraz voroha: imaholohiia v suchasnykh mizhdystsyplinarnykh humanitarnykh doslidzhenniakh [The image of the stranger and the image of the enemy: imagology in modern interdisciplinary humanitarian studies]. *Visnyk Kyivskoho*

- natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia "Istoriia", 4(127), 20–24. [In Ukrainian].
30. Research Centre for Political Iconography – Warburg-Haus. [Online]. Available from: <http://www.warburg-haus.de/en/forschungsprojekte/forschungsstelle-politische-ikonographie/> [In English].
31. Demchuk, S. (2019). Putting iconology in the plural. *Journal of Art Historiography*, (21), 1–9. [In English].
32. Rudenko, O. (2020). The Classical Reception, Royal Image and Strengthening the King's Power in Early Modern Poland (1520–1572). MA thesis, Jagiellonian University in Kraków, University of Glasgow, University of Tartu. [In English].
33. Rudenko, O. (2020). Creating The Image of the King: The Early Modern Woodcut of Sigismund Augustus from 'Confessio Fidei' by Stanislaus Hosius. *Text and Image: Essential Problems in Art History*, 1(9), 59-61. [In English].
34. Le Juez, B. (2021). Cosmopolitan Theory: Examining the (Dis-) location of Imagology. *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, 7(2), 6–27. [In English].
35. Košničar, S.M. (2015). Aspekti Drugosti U Ranom Putopisnom Diskursu Miloša Crnjanskog O Banatskim Švabama U Svetlu Potestarne Imagologije [Aspects of otherness in the early travel discourse of Milos Crnyanskyi about the Swabians of Banat in the light of potestary imagology]. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 40(1), 129–149. [In Serbian].
36. Mitchell, U. Dzh. T. (2017). *Ikonologiya. Obraz. Tekst. Ideologiya* [Iconology. Text. Image. Ideology]. Moskva: Kabinetnyi ucheniy. [In Russian].
37. Levchenko, I., Kukharuk, U. (2019). Symvolika Ordenu Pidviazky yak zasib reprezentatsii vlady Dzheimsa VI & I Stiuarta (za zobrazhalnymy dzherelamy z National Portrait Gallery) [Symbols of the Order of the Garter as a Means of Representation of the James VI&I Authority (based on the illustrative sources of the National Portrait Gallery)]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Seriia "Istoriia"*, Vol. 140(1), 30–33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.140.8>. [In Ukrainian].

Levchenko I. Political Iconography vs Potestary Imagology: Research Centers, Heuristic Potential and Methodological Frameworks.

The purpose of the article is to study the heuristic potential, methodological framework and research direction of two (sub)disciplines – political iconography and post-war imagology.

The scientific novelty consists in revealing aspects of the development of political iconography and post-modern imagology that have not been sufficiently studied by historical science, in particular on the example of Ukrainian historiography at the current stage (1991–2022).

The research methodology involves adherence to the principles of scientificity, development, systematicity, historicism, and historiographical tradition. Research methods are general scientific methods of analysis, synthesis, generalization, and deduction, as well as historical methods, in particular historical-genetic, historical-systemic, and the method of source criticism.

The source base of the research consists of the texts of Martin Warnke, Abi Warburg, Alois Riegl, Mikhail Boytsov, in which the terminological apparatus of art history, visual history, political iconography, and post-historical imagology is partially or fully substantiated.

It has been found that there are almost no studies in the framework of political iconography in Ukraine, but studies using the methods of imagology, post-historical imagology, and historical imagology have gained active development. Post-test imagology, proposed by M. Boytsov, continues research in philology, comparative linguistics, and political history. The problems of post-war imagology cover, first of all, the problems of alienation, the mechanisms of creating and functioning of stereotypes, images of power, and the effects of images on society. Political iconography proposed by M. Warnke at the beginning 1990s, is a logical continuation of Warburg iconography, art history and visual studies. Recognizing that the main political center is not narrative, but visual sources,

researchers of political iconography analyze the communicative space in which the image (German: bild) is an independent actor that implements its own policies. Thanks to the images, the space is semiologized and transformed into a political space.

Keywords: *political iconography, poster imagology, visual studies, Abi Warburg, Martin Warnke, Mikhail Boytsov, image, image.*